

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 13 mars 2008*

I de förenade målen C-383/06–C-385/06,

angående beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, från Raad van State (Nederländerna), av den 30 augusti 2006 som inkom till domstolen den 18 september 2006, i målen

Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening (C-383/06),

Gemeente Rotterdam (C-384/06)

mot

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,

och

Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant (C-385/06)

* Rättegångsspråk: nederländska.

mot

Algemene Directie voor de Arbeidsvoorziening,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Rosas samt domarna J. Klučka, A. Ó Caoimh, P. Lindh (referent) och A. Arabadjiev,

generaladvokat: Y. Bot,
justitiesekreterare: handläggaren C. Strömholm,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 28 juni 2007,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Gemeente Rotterdam, genom J.M. Cartigny, advocaat,

— Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant, genom G.A. van der Ween, advocaat,

- Nederländernas regering, genom H.G. Sevenster och C. ten Dam, båda i egenskap av ombud,

- Tjeckiens regering, genom T. Boček, i egenskap av ombud,

- Tysklands regering, genom M. Lumma, i egenskap av ombud,

- Europeiska gemenskapernas kommission, genom L. Flynn och A. Weimar, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- ¹ Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 23.1 i rådets förordning (EEG) nr 4253/88 av den 19 december 1988 om tillämpningsföreskrifter för förordning (EEG) nr 2052/88 om samordningen av de olika strukturfondernas verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter (EGT L 374, s. 1), i dess lydelse enligt

rådets förordning (EEG) nr 2082/93 av den 20 juli 1993 (EGT L 193, s. 20; svensk specialutgåva, område 14, volym 1, s. 30) (nedan kallad förordning nr 4253/88).

- 2 Respektive begäran har framställts i tre mål mellan två associationer och en nederländsk kommun, å ena sidan, och den nederländska förvaltningen å andra sidan. Målen avser tvister mellan å ena sidan Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening och Gemeente Rotterdam och, å andra sidan, Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (social- och arbetsmarknadsministeriet) (nedan kallat ministeriet), samt mellan Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant och Algemene Directie voor de Arbeidsvoorziening (den centrala arbetsmarknadsstyrelsen) (nedan kallad centralstyrelsen). Respektive begäran rör beslut av ministeriet och centralstyrelsen om att upphäva beslut om utbetalning av stöd som beviljats klagandena i målet vid den nationella domstolen, och att kräva återbetalning av nämnda stöd.

Tillämpliga bestämmelser

Gemenskapslagstiftningen

Förordning nr 2052/88

- 3 Artikel 1 i rådets förordning (EEG) nr 2052/88 av den 24 juni 1988 om strukturfondernas uppgifter och effektivitet samt om samordning av deras verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter (EGT L 185, s. 9), i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 2081/93 av den 20 juli 1993 (EGT L 193, s. 5; svensk specialutgåva, område 14, volym 1, s. 17) (nedan kallad förordning nr 2052/88), föreskrivs att

Europeiska gemenskapen med stöd särskilt av strukturfonderna skall vidta åtgärder för att förverkliga de målsättningar som anges i artiklarna 130a i EG-fördraget (nu artikel 158 EG i ändrad lydelse) och artikel 130c i EG-fördraget (nu artikel 160 EG). I nämnda artikel 1 uppräknas ett visst antal prioriterade mål som strukturfonderna skall bidra till att uppnå. Bland dessa mål återfinns mål nr 3 som avser bekämpningen av långvarig arbetslöshet och underlätta integrationen i arbetslivet av unga människor och av personer som drabbats av utestängning från arbetsmarknaden.

4 Artikel 4.1 första stycket i förordning nr 2052/88 har följande lydelse:

”1. Gemenskapens åtgärder skall vara sådana att de kompletterar eller bidrar till motsvarande nationella åtgärder. De skall fastställas i nära samarbete mellan kommissionen, berörd medlemsstat, de behöriga myndigheterna och finansieringsorganen samt – inom ramen för varje medlemsstats nationella bestämmelser och praxis – de ekonomiska och sociala parter som utses av medlemsstaten på nationell, regional, lokal eller annan nivå, och alla parter skall delta som partners med ett gemensamt mål. ...”

5 I artikel 10 i samma förordning preciseras följande angående mål nr 3:

”Medlemsstaterna skall till kommissionen föreslå åtgärdsplaner för att bekämpa långtidsarbetslöshet och underlätta integrationen i arbetslivet av unga människor och av personer som drabbats av utestängning från arbetsmarknaden (mål 3).

Planerna skall omfatta följande:

- En beskrivning av den nuvarande situationen, de finansiella resurser som används och de huvudsakliga resultaten av verksamheter som genomförts under föregående programperiod i förhållande till det gemenskapsstrukturstöd som erhållits och med hänsyn till tillgängliga utvärderingsresultat.

- En beskrivning av en lämplig strategi för att uppnå de mål som anges i artikel 1 och de prioriteringar som gjorts för genomförandet av mål 3, om möjligt uttryckta kvantitativt, en förhandsuppskattning av den förväntade effekten – även på sysselsättningen – av de berörda åtgärderna i syfte att visa att de åstadkommer medelfristiga sociala och ekonomiska förbättringar i förhållande till de finansiella resurser som används.

- Upplysningar om användningen av det stöd som erhålls från Europeiska sociala fonden [nedan kallad FSE] vid genomförandet av planen – när så är lämpligt i kombination med stöd från andra befintliga finansieringsorgan i gemenskapen.

...”

Förordning nr 4253/88

⁶ I sjätte skälet i förordning nr 2082/93, genom vilket förordning nr 4253/88 ändrades, preciseras följande:

”... beroende på subsidiaritetsprincipen och utan att det påverkar kommissionens befogenheter, särskilt inte beträffande ansvaret för förvaltningen av gemenskapens finansiella resurser, bör genomförandet av de olika stödformer som ingår i gemenskapsstödet främst vara medlemsstaternas ansvar på lämplig geografisk nivå enligt förhållandena i varje medlemsstat”.

7 Artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 har följande avfattning:

”1. För att garantera fullbordandet av de verksamheter som genomförs av offentliga eller privata entreprenörer skall medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att genomföra verksamheterna, nämligen:

- att regelbundet kontrollera att de verksamheter som finansieras av gemenskapen har genomförts korrekt,

- att förhindra överträdelser och vidta sanktioner mot sådana,

- att återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse. Utom i fall när medlemsstaten, förmedlaren eller entreprenören lägger fram bevis för att de var oskyldiga till överträdelsen eller försummelsen skall medlemsstaterna vara skyldiga att återbetala felaktigt utbetalade belopp. Beträffande globala lån får förmedlaren, med medlemsstatens och kommissionens samtycke, teckna en bankgaranti eller annan försäkring för att täcka sin risk.

Medlemsstaterna skall informera kommissionen om de åtgärder som de vidtar i detta syfte och särskilt anmäla till kommissionen en beskrivning av de administrations- och kontrollsystem som inrättas för att se till att verksamheterna genomförs effektivt. De skall regelbundet informera kommissionen om hur de administrativa och rättsliga förfarandena framskrider.

...”

8 I artikel 24 i samma förordning anges följande:

”Reduktion, suspension och upphävande av stöd

1. Om en verksamhet eller åtgärd inte förefaller berättigad till vare sig en del av eller hela det tilldelade stödet skall kommissionen genomföra en lämplig granskning av fallet inom ramen för partnerskapet och särskilt begära att medlemsstaten eller de myndigheter som den utser att genomföra åtgärden framlägger sina kommentarer inom en fastställd tidsgräns.

2. Efter granskningen får kommissionen reducera eller suspendera stödet till den berörda verksamheten eller åtgärden om granskningen visar någon överträdelse[*] eller väsentlig förändring som påverkar [verksamhetens eller åtgärdens art eller] villkoren för att genomföra verksamheten eller åtgärden och för vilken man inte ansökt om kommissionens godkännande. [* I överensstämmelse med terminologin i förordning nr 1260/99 används nedan termen oegentlighet. *Övers anm.*]

3. Varje belopp som erhållits felaktigt och återtas skall återbetalas till kommissionen. Dröjsmålsränta skall tas ut på belopp som inte återbetalas i enlighet med bestämmelserna i finansförordningen och i enlighet med de förfaranden som fastställs av kommissionen enligt det förfarande som avses i avdelning VIII.”

- 9 Förordning nr 4253/88 upphävdes med verkan från den 1 januari 2000 med tillämpning av artikel 54 i rådets förordning (EG) nr 1260/1999 av den 21 juni 1999 om allmänna bestämmelser för strukturfonderna (EGT L 161, s. 1). I artikel 52.1 i förordning nr 1260/1999 preciseras följande:

”Denna förordning skall inte påverka vare sig fullföljande eller ändring, inklusive helt eller delvis upphävande, av en stödform som rådet eller kommissionen har godkänt på grundval av förordningarna (EEG) nr 2052/88 och (EEG) nr 4253/88 och varje annan lagstiftning som är tillämplig på denna stödåtgärd den 31 december 1999.”

Förordning nr 1681/94

- 10 I artikel 2 i kommissionens förordning (EG) nr 1681/94 av den 11 juli 1994 om oriktigheter och återvinning av belopp som felaktigt har utbetalats i samband med finansieringen av strukturpolitiken och om organisationen av ett informationssystem på detta område (EGT L 178, s. 43; svensk specialutgåva, område 14, volym 1, s. 205) preciseras följande:

”1. Medlemsstaterna skall inom tre månader efter ikraftträdandet av denna förordning meddela kommissionen följande:

— Bestämmelser i lagar eller andra författningar för tillämpningen av åtgärder enligt artikel 23.1 i förordning (EEG) nr 4253/88.

...

2. Medlemsstaterna skall genast underrätta kommissionen om ändringar av de uppgifter som lämnas i enlighet med punkt 1.

...”

¹¹ Artikel 5.2 och 5.3 i samma förordning har följande avfattning:

”2. Om en medlemsstat anser att ett belopp inte kan återvinnas eller inte förväntas kunna återvinnas i sin helhet skall den i en särskild rapport informera kommissionen om det belopp som inte återvunnits och skälen till varför beloppet enligt medlemsstatens mening bör bäras av gemenskapen eller av medlemsstaten. Denna information skall vara tillräckligt detaljerad för att ge kommissionen möjlighet att snarast möjligt, efter samråd med myndigheterna i de berörda medlemsstaterna, bedöma vem som skall bära de finansiella konsekvenserna i enlighet med artikel 23.1 tredje strecksatsen i förordning (EEG) nr 4253/88.

3. I det fall som avses i punkt 2 får kommissionen uttryckligen begära att medlemsstaten fortsätter förfarandet för att återvinna beloppet.”

Den nationella lagstiftningen

- 12 År 1994 antog nederländska centralbyrån för sysselsättning en förordning avseende Europeiska socialfonden (Regeling Europees Sociaal Fonds CBA 1994, Stcrt. 1994, nr 239) (nedan kallad ESF Regeling), rörande regleringen av tilldelning av stöd som erhållits från Europeiska gemenskapernas kommission inom ramen för FSE.
- 13 I ESF Regeling föreskrivs ett visst antal regler för uppföljning och kontroll av projekt. I artikel 2 föreskrivs att stöd från FSE kan beviljas till den som ansöker därom. I artikel 3 föreskrivs att stödet får beviljas endast om gemenskapslagstiftningen och den nationella lagstiftningen iaktas. I artikel 10 föreskrivs att den som ansöker om stöd skall tillse att projektet blir föremål för en separat administration genom att i god tid lämna samtliga uppgifter som måste kontrolleras och det föreskrivs även att förvaltningen skall genomföra kontroller. Slutligen anges i artikel 14 att stödbeloppet skall betalas ut för genomförandet av projektet, och i artikel 15 stadgas att stödet skall upphävas om de villkor som är förenade med stödet inte iaktas.
- 14 För övrigt fastställs i rubrik 4.2 i den allmänna förvaltningslagen (Algemene wet bestuursrecht, Stb. 1995, nr 315) (nedan kallad Awb) en rättslig ram för beviljande, utbetalning och återkrav av stöden. Enligt denna lag omfattar stödsystemet två faser, nämligen beviljande och utbetalning. Beslutet avseende beviljande av stödet utgör det inledande beslut som föregår inledandet av den verksamhet som stödet avser. Genom detta beslut erhåller den som ansöker om ett stöd en rätt till ekonomiska medel för fullgörandet av det projekt som omfattas av stödet, förutsatt att han iakttar de skyldigheter som eventuellt åvilar honom. Om verksamheten fullgörs och sökanden

iakttar nämnda skyldigheter kan förvaltningsorganet inte ändra beslutet att bevilja stödet. Nämnda organ är följaktligen bundet av ett ekonomiskt åtagande från och med denna fas av förfarandet.

- 15 De bestämmelser i Awb som avser utbetalning och krav på återbetalning av stöd lyder som följer:

”Artikel 4:46

1. Om ett beslut att bevilja stöd har antagits skall förvaltningsorganet fastställa stödbeloppet till det belopp som angetts i beslutet att bevilja stöd.

2. Stödbeloppet kan nedsättas om
  - a. den verksamhet för vilken stödet har beviljats helt eller delvis inte har genomförts,

  - b. stödmottagaren inte har uppfyllt de skyldigheter som är knutna till stödet,

- c. stödmottagaren har lämnat felaktiga eller ofullständiga uppgifter och lämnandet av korrekta eller fullständiga uppgifter skulle ha lett till ett annat beslut avseende ansökan om stöd, eller

- d. det av något annat skäl var fel att bevilja stödet och stödmottagaren kände till eller borde ha känt till detta.

...

Artikel 4:49

- 1. Förvaltningsorganet kan upphäva ett beslut om att fastställa stöd eller ändra detta till nackdel för stödmottagaren
  - a. på grundval av omständigheter som förvaltningsorganet rimligtvis inte kunde ha känt till vid fastställandet och som skulle ha föranlett att ett lägre stödbelopp hade fastställts än det belopp som anges i beslutet om att bevilja stödet,

  - b. om beslutet att fastställa stödet var felaktigt och stödmottagaren kände till eller borde ha känt till detta, eller

- c. om stödmottagaren efter det att stödet fastställts inte har uppfyllt de till stödet knutna skyldigheterna.

2. Upphävandet av beslutet har retroaktiv verkan till den tidpunkt då stödet fastställdes, såvida annat inte beslutas.

3. Beslutet om fastställande av stödet kan inte längre upphävas eller ändras till nackdel för stödmottagaren när fem år förflutit från och med den dag då beslutet meddelades eller, i det fall som avses i 1 c, från och med den dag då skyldigheten åsidosattes eller den dag då denna skyldighet skulle ha verkställts.

...

Artikel 4:57

Felaktigt utbetalade stödbelopp och förskott kan återkrävas inom fem år från den dag stödet fastställdes, respektive från den dag då den omständighet som avses i artikel 4.49.1 c inträffade.

...”

Tvisterna vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 16 De omständigheter som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, sådana de framgår av besluten om hänskjutande, är följande:

Mål C-383/06

- 17 Under år 1998 ansökte Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening om ett stöd för ett projekt med beteckningen "Utbildning av SW-medarbetare" inom ramen för FSE-skolning och FSE-utbildning. Detta projekt omfattades av bilaga 1 till ESF Regeling som avser tillhandahållande av en utbildning som syftar till att arbetslösa personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden skall återetablera sig på denna. Genom beslut av den 8 december 1998 beviljade därför centralstyrelsen ett stöd på högst 3 000 000 NLG för år 1998 och ett stöd på högst 4 140 849 NLG för år 1999. I beslut av den 3 december 1999 ändrades stödbeloppet för år 1999 varvid det höjdes till 6 686 850 NLG. Slutligen fastställdes i beslut av den 16 juni 2000 stödbeloppen till 2 900 000 NLG för år 1999 och till 3 786 850 NLG för år 2000 med hänvisning till att den verksamhet som omfattas av stödet även hade bedrivits under år 2000. I de tre besluten preciserades att beviljandet av stöden var förenade med skyldigheten att genomföra ovannämnda projekt i enlighet med ansökan och med iakttagande av föreskrifterna i ESF Regeling.
- 18 I beslut av den 28 januari 2002 som fattades på grundval av artikel 4:46 punkt 2 Awb fastställde ministeriet stöden för år 1998, 1999 och 2000 till 0 NLG och krävde återbetalning av ett belopp på 6 434 469,80 NLG. Enligt ministeriet hade det inte getts in någon exakt och överensstämmande slutredovisning med sammanställning av uppgifter för åren 1998, 1999 och 2000, vilket var i strid med bestämmelserna i artikel 11.2 i ESF Regeling. Dessutom saknades en sammanställning över verkningarna av projektet, något som även det stred mot bestämmelserna i nämnda förordning. Slutligen fann ministeriet att projektet inte avsåg en övergång från det sociala

åtgärdsprogrammet till den ordinarie arbetsmarknaden, vilket gick emot ordalydelsen i ansökan om stöd, samt att antalet timmar som varje deltagare fullgjort var betydligt lägre än det antal som föreskrivits för projektet.

- 19 Ministeriet slog fast att Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening saknade grund för sin begäran om omprövning av beslutet av den 28 januari 2002. Ministeriet angav bland annat att underlåtenheten att iaktta skyldigheten att genomföra projektet i enlighet med ansökan inte kunde läkas i efterhand som om det rört sig om ett formfel. Omprövningsbeslutet överklagades till Rechtbank te's-Gravenhage som ogillade talan, varpå Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening överklagade domen till den hänskjutande domstolen.
- 20 Raad van State har uppgivit att förvaltningsorganet med tillämpning av artikel 4:46 Awb kontrollerar huruvida den verksamhet för vilken stödet beviljats bedrivs korrekt och huruvida de skyldigheter som stödet är förenat med iakttas. Kontrollen sker vanligtvis sker under den fas då stöden betalas ut. När det gäller de stöd som beviljats inom ramen för ESF Regeling anser Raad van State att artikel 4:46 punkt 2 Awb inte ger förvaltningsorganet något handlingsutrymme och att stödet skall nedsättas till 0 NLG om det visar sig att föreskrifterna i ESF Regeling inte har iakttagits. Raad van State bedömer att detta är fallet i förevarande mål eftersom det angivna målet för projektet aldrig uppnåddes.
- 21 Enligt den hänskjutande domstolen tillåter emellertid artikel 4:46 Awb endast utbetalning och nedsättning av stöd men inte att ett redan utbetalat belopp återkrävs. Den är också av den uppfattningen att endast artikel 4:57 Awb tillåter ett sådant återkrav genom att det förvaltningsorgan som återkräver stödet tilldelas en befogenhet att göra en skönmässig bedömning för detta ändamål och alltså ett handlingsutrymme för att väga förvaltningens och stödmottagarens intressen mot varandra. Enligt Raad van State finns emellertid inga bestämmelser i nationell rätt som förbjuder att beslutet om nedsättning av stödet till 0 NLG och beslutet om återkrav

av redan utbetalda belopp inkluderas i ett och samma beslut. Enligt den hänskjutande domstolen har ministeriet tillstått att det redan från början borde ha förstått att det eftersträvade målet inte kunde uppnås och ministeriet anser följaktligen att detta förvaltningsorgan skall lastas för underlåtenheten att iaktta reglerna i ESF Regeling, vilka följer av gemenskapslagstiftningen. Nämnda domstol drar härav slutsatsen att ministeriet med hänsyn till principen i nationell rätt om skydd för berättigade förväntningar borde ha avstått från att återkräva hela stödet och, följaktligen, att den inhemska rättsordningen inte i det aktuella fallet ger något stöd för ett återkrav.

- 22 Enligt Raad van State rör det sig emellertid om en försummelse i den mening som avses i artikel 23.1 i förordning nr 4253/88. Efter att ha konstaterat att Konungariket Nederländerna inte vidtagit några åtgärder för att återkräva medel som förlorats i den mening som avses i artikel 23.1, frågade sig nämnda domstol om denna gemenskapsrättsliga bestämmelse kan ge direkt behörighet för medlemsstaten eller ett förvaltningsorgan att återkräva nämnda medel. Den hänskjutande domstolen ansåg det även vara oklart huruvida principen om skydd för berättigade förväntningar i den mening som avses i den nationella rätten kan gå längre än samma princip i dess gemenskapsrättsliga tappning.

Mål C-384/06

- 23 Under år 1998 ansökte Gemeente Rotterdam om ett stöd för utbildning enligt ESF Regeling. Stödet beviljades med ett belopp på 483 108 NLG och villkorades av ett krav på att projektet skulle omfattas av en separat administration. Genom beslut av den 28 maj 1999 betalades stödet för år 1998 ut med ett belopp på 122 612,81 NLG, dock med det villkoret att administrationen för projektet måste uppfylla kraven enligt föreskrifterna i ESF Regeling. Gemeente Rotterdam begärde omprövning av beslutet vid ministeriet som i beslut av den 18 juli 2001, med stöd av artikel 4:49 punkt 1a Awb

och artikel 14 ESF Regeling, upphävde beslutet av den 28 maj 1999, nedsatte stödet till noll och krävde återbetalning av redan utbetalda belopp. Ministeriet slog fast att Gemeente Rotterdams begäran om omprövning av besluten av den 28 maj 1999 och av den 18 juli 2001 inte föranledde någon ändring. Sistnämnda omprövningsbeslut överklagades till Rechtbank te Rotterdam som ogillade talan, varpå domen överklagades till den hänskjutande domstolen.

24 Enligt Raad van State kunde för det första utbetalningen av stödet inte förenas med några villkor och underlåtenheten att iaktta villkoret i fråga kunde inte utgöra grund för det upphävande som skett. Den har för det andra konstaterat att Gemeente Rotterdam inte underställde projektet någon separat administration enligt föreskrifterna i ESF Regeling.

25 Den hänskjutande domstolen har konstaterat att förvaltningen avsiktligt underlät att genomföra några fördjupade kontroller och den har till följd härav slutit sig till att det inte föreligger några fakta eller omständigheter som förvaltningen inte kände till innan den fattade beslutet om att betala ut eller nedsätta stödet i den mening som avses i artikel 4:49 punkt 1a Awb. Enligt Raad van State kunde alltså inte beslutet om upphävande grundas på bestämmelserna i artikel 4:49 punkt 1a Awb eller på något annat av de fall som anges i punkt 1 i denna artikel.

Mål C-385/06

26 Under år 1998 ansökte Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant om ett stöd enligt ESF Regeling för ett projekt i syfte att långtidsarbetslösa personer skall komma in på arbetsmarknaden igen. Stödet beviljades med ett belopp på 410 772 NLG och var förenat med en skyldighet att projektet skulle omfattas av en

separat administration. Genom beslut av den 22 juli 1999 betalades stödet ut med 185 892 NLG, varpå stödet nedsattes till 0 NLG genom beslut av centralstyrelsen den 21 september 2000, vilket grundades på artikel 4:46 Awb. Centralstyrelsen krävde dessutom att redan utbetalda belopp skulle återbetalas. I beslut av den 23 november 2001 valde centralstyrelsen efter omprövning på begäran av Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant att stå fast vid sitt tidigare beslut, med det tillägget att beslutet att nedsätta stödet till 0 NLG hädanefter grundades på artikel 4:49 Awb och inte på artikel 4:46 i den lagen. Beslutet av den 23 november 2001 motiverades med att centralstyrelsen inte per den 22 juli 1999 kände till att reglerna i ESF Regeling hade åsidosatts. Efter det att ett överklagande av beslutet av den 23 november 2001 ogillats av Rechtbank Breda, överklagade Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant domen till den hänskjutande domstolen.

27 Raad van State har konstaterat att Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant inte har iakttagit skyldigheten att inrätta en separat administration i enlighet med föreskrifterna i ESF Regeling. Enligt nämnda domstol kunde centralstyrelsen emellertid inte ha undgått att vid tidpunkten för beslutet att betala ut stödet känna till underlåtenheten att iakttä denna skyldighet. Centralstyrelsen betalade nämligen avsiktligt ut stödet utan att kontrollera de handlingar som Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant tillhandahållit. Raad van State har av detta dragit slutsatsen att centralstyrelsen inte kunde grunda sitt beslut om upphävande vare sig på något av de fall som avses i artikel 4:49 Awb, eller på artikel 15 i ESF Regeling. Enligt nämnda domstol fanns därmed ingen möjlighet enligt nationell rätt att upphäva stödet efter det att det betalats ut. Dessa begränsningar som den nationella rätten innebär för möjligheterna att återkräva stöd följer av principerna i nationell rätt om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar.

28 Raad van State anser emellertid att underlåtenheten att iakttä reglerna i ESF Regeling utgör en försummelse i den mening som avses i artikel 23.1 i förordning nr 4253/88. Den har också påpekat att Konungariket Nederländerna inte vidtagit någon åtgärd

för att i den mening som avses i nämnda artikel 23.1 återkräva redan utbetalda medel. Enligt nämnda domstol är frågan dels huruvida denna medlemsstat har direkt behörighet enligt denna gemenskapsförordning, dels huruvida den eventuella behörighet som förlänas möjliggör för medlemsstaten eller något av dess förvaltningsorgan att återkräva redan utbetalda medel. Raad van State anser slutligen att det är oklart huruvida principen om skydd för berättigade förväntningar i den nationella rätten kan gå längre än samma princip i dess gemenskapsrättsliga tappning.

- 29 Hoge Raad beslutade under dessa omständigheter att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

Identiska frågor i samtliga tre mål

- ”1) a) Kan en medlemsstat respektive ett statligt förvaltningsorgan i denna stat åberopa en behörighet med stöd direkt av en förordning, det vill säga utan att denna grundas på nationell rätt?
- b) Om svaret är jakande, och under förutsättning att medlemsstaterna i enlighet med artikel 23 i förordning ... nr 4253/881 ... är skyldiga att återkräva stöd i fall av överträdelse eller försummelse, ger punkt 1 i [nämnda] artikel 23 behörighet att upphäva ett beslut om utbetalning av stödet och att därefter återkräva stödbelopp som har utbetalats?”

Fråga som endast avser mål C-383/06

- ”2) Om svaret är nekande, medför artikel 10 EG jämförd med artikel 249 EG att en sådan nationell bestämmelse som artikel 4.57 [Awb] – på grundval av vilken felaktigt utbetalade stödbelopp och förskott kan återkrävas – måste tolkas så att den överensstämmer med förordning [nr 4253/88]?”

Identiska frågor i målen C-384/06 och C-385/06

- 2) ”Om svaret är nekande, medför artikel 10 EG jämförd med artikel 249 EG att en sådan nationell bestämmelse som artikel 4.49.1 [Awb] – på grundval av vilken förvaltningsorganet kan upphäva ett beslut om utbetalning av stöd eller ändra det till nackdel för stödmottagaren, [antingen] på grundval av omständigheter som förvaltningsorganet rimligtvis inte kunde ha känt till vid detta beslut och på grundval av vilka ett lägre stödbelopp än det belopp som anges i beslutet om beviljande av stödet skulle ha fastställts, [eller] om beslutet om utbetalning av stödet var felaktigt och stödmottagaren kände till eller borde ha känt till detta [eller] om stödmottagaren efter det att beslutet om utbetalning av stödet meddelades inte har uppfyllt de till stödet knutna skyldigheterna – måste tolkas i enlighet med förordning [nr 4253/88]?”

Identiska frågor i de tre målen

- ”3) Om svaret är jakande, begränsas denna tolkning av de allmänna rättsprinciper som utgör en del av gemenskapsrätten, särskilt rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar?”

Frågor som endast avser mål C-383/06

- ”4) a) Om fråga 3 besvaras jakande uppkommer med anledning av denna begränsning frågan huruvida nationella principer om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar kan ha större räckvidd än gemenskapens allmänna rättsprinciper, särskilt rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar, vilka skall beaktas vid tillämpningen av förordning [nr 4253/88]?
- b) Har det vid tillämpningen av gemenskapens principer om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar betydelse att det är den medlemsstat som har beviljat stödet som är orsak till att stödmottagaren inte har uppfyllt de skyldigheter avseende stödet som följer av ifrågavarande relevanta del av gemenskapsrätten?”

Identiska frågor i målen C-384/06 och C-385/06

- ”4) Om fråga 3 besvaras jakande uppkommer frågan huruvida de nationella principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar, som ligger till grund för artikel 4.49.1 [Awb], kan ha större räckvidd än gemenskapens allmänna rättsprinciper, särskilt rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar, vilka skall beaktas vid tillämpningen av förordning [nr 4253/88]?”

- 5) Har det, mot bakgrund av artikel 10 EG, vid tillämpningen av gemenskapens principer om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar någon betydelse att stödmottagaren är en offentligtjuridisk person?"

Frågor som endast avser mål C-385/06

- "6) Om beslutet om utbetalning av stödet skall upphävas och de redan utbetalade beloppen skall återkrävas på grundval av antingen artikel 23.1 i förordning [nr 4253/88] eller på grundval av en tolkning av artikel 4.49.1 [Awb] som är konform med förordning [nr 4253/88], följer det i så fall av artikel 23.1 i [nämnda] förordning att så även skall ske om det fastställs att medlemsstaten redan har återbetalat det felaktigt utbetalade stödet till [FSE], eller åtminstone att det fattats ett beslut om att göra detta?"
- 7) Om artikel 23.1 i förordning [nr 4253/88] inte innebär en skyldighet att upphäva och återkräva stödet, innehåller gemenskapsrätten i så fall andra bestämmelser, som artikel 4.1 i rådets förordning (EG, Euratom) nr 2988/952 av den 18 december 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, med stöd av vilka medlemsstaten direkt eller på grundval av en förordningskonform tolkning av artikel 4.49.1 i [Awb], är skyldig att upphäva och återkräva stöd av det slag som är i fråga i detta mål och som har utbetalats i strid med gemenskapsrätten?"

30 Genom beslut av domstolens ordförande av den 22 november 2006 förenades målen C-383/06–C-385/06 vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

Prövning av tolkningsfrågorna

Frågorna angående tillämpningen av artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 samt av artiklarna 10 EG och 249 EG

- 31 Den hänskjutande domstolen har ställt sin första fråga i vart och ett av de mål som den har att avgöra, för att få klarhet i huruvida en gemenskapsförordning, närmare bestämt artikel 23.1 i förordning nr 4253/88, utgör en relevant rättslig grund för den nationella förvaltningens återkrav av belopp som felaktigt betalats ut inom ramen för Europeiska strukturfonderna. Den hänskjutande domstolen önskar, för det fall dessa frågor besvaras nekande, med sin andra fråga i respektive mål få klarhet i huruvida artiklarna 10 EG och 249 EG kan tjäna som rättslig grund för en tolkning av den nationella lagstiftningen som är konform med nämnda förordning. Nämnda domstol har för övrigt med sin sjunde fråga bett EG-domstolen att, för det fall artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 varken fordrar upphävande eller återkrav av det felaktigt utbetalda stödet, klargöra huruvida förordning nr 2988/95 inte utgör en relevant rättslig grund för återkrav av dessa medel.

Yttranden som inkommit till domstolen

- 32 Enligt Gemeente Rotterdam och Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant ger artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 inte medlemsstaterna någon behörighet att återkräva felaktigt utbetalda medel. Däremot innebär denna bestämmelse ett krav på medlemsstaterna att lagstifta om förfaranden för att göra detta.

- 33 Den tjeckiska och den tyska regeringen har föreslagit att den första frågan i de här förenade målen skall besvaras jakande. Den nederländska regeringen anser att även om en medlemsstat kan grunda behörighet direkt på en gemenskapsförordning, kan detta inte gälla i fråga om artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 eftersom denna bestämmelse, som visserligen stadgar en princip om återkrav av medel, överlåter åt den nationella lagstiftaren att lagstifta om metoderna för sådant återkrävande. Den tyska regeringen är dock av den uppfattningen att tillämpningen av nämnda artikel 23.1 inte utgör något hinder för de nationella myndigheterna att tillämpa nämnda artikel för att återkräva medel så länge detta är tillåtet i den nationella lagstiftningen. Enligt den tjeckiska regeringen behövs inte något förlänande av behörighet i den nationella rätten då denna endast skall reglera själva förfarandet vid återkrav.
- 34 Vad beträffar den sjunde frågan har den nederländska regeringen och kommissionen gjort gällande att förordning nr 2988/95 inte utgör någon självständig rättslig grund för de nationella myndigheterna att vidta åtgärder i fall av felaktigheter. Denna rättsakt innehåller nämligen endast allmänna bestämmelser medan förordning nr 4253/88 däremot tillämpas särskilt på Europeiska strukturfonderna.

Domstolens svar

- 35 Det skall inledningsvis konstateras att enligt ordalydelsen i artikel 249 andra stycket EG skall gemenskapsförordningar vara direkt tillämpliga i medlemsstaterna.
- 36 Beträffande utnyttjandet av strukturfonderna erinrar domstolen om att enligt artikel 4.1 i förordning nr 2052/88 skall gemenskapens åtgärder fastställas i nära samarbete mellan kommissionen, berörd medlemsstat, de behöriga myndigheterna och finansieringsorganen som utses av medlemsstaten på nationell, regional, lokal eller annan nivå. För övrigt gäller enligt sjätte skälet i förordning nr 2082/93 att beroende

på subsidiaritetsprincipen och utan att det påverkar kommissionens befogenheter, särskilt inte beträffande ansvaret för förvaltningen av gemenskapens finansiella resurser, bör genomförandet av de olika stödformer som ingår i gemenskapsstödet främst vara medlemsstaternas ansvar på lämplig geografisk nivå enligt förhållandena i varje medlemsstat.

37 Domstolen har slagit fast att denna princip anges i artikel 23.1 första stycket i förordning nr 4253/88, i vilken det föreskrivs att medlemsstaterna, för att garantera fullbordandet av de verksamheter som genomförs av offentliga eller privata entreprenörer, skall vidta nödvändiga åtgärder under genomförandet av verksamheten för att regelbundet kontrollera att de verksamheter som finansieras av gemenskapen har genomförts korrekt, förhindra överträdelser och vidta sanktioner mot sådana samt återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse (se dom av den 22 januari 2004 i mål C-271/01, COPPI, REG 2004, s. I-1029, punkt 40).

38 Likaså gäller att varje skönsmässig bedömning av medlemsstaten i fråga om lämpligheten i att kräva återbetalning av felaktigt eller rättsstridigt beviljade gemenskapsmedel är oförenlig med den skyldighet som föreskrivs i artikel 23.1 första stycket i förordning 4253/88 för de nationella myndigheterna att återkräva de felaktigt eller rättsstridigt utbetalda medlen (se analogt i fråga om artikel 8.1 i rådets förordning (EEG) nr 729/70 av den 21 april 1970 om finansiering av den gemensamma jordbrukspolitiken (EGT L 94, s. 13; svensk specialutgåva, område 3, volym 3, s. 23), dom av den 21 september 1983 i de förenade målen 205/82–215/82, Deutsche Milchkontor m.fl., REG 1983, s. 2633, punkt 22; svensk specialutgåva, volym 7, s. 233).

39 Det skall slutligen tilläggas att det är förordning nr 4253/88 som utgör den relevanta rättsliga grunden för nämnda återkravsskyldighet och inte förordning nr 2988/95, vilken i likhet med vad kommissionen påpekat, begränsas till ett fastställande av

de allmänna reglerna för kontroll och sanktioner i syfte att skydda gemenskapens ekonomiska intressen. Det är alltså på grundval av nämnda artikel 23.1 som återkravet skall ske.

- 40 Med beaktande av samtliga ovan beskrivna omständigheter skall den första och den sjunde frågan besvaras så, att artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 medför en skyldighet för medlemsstaterna att återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse, utan att det är nödvändigt att sådan behörighet föreligger enligt nationell rätt.
- 41 Med svaret på dessa frågor saknas anledning att besvara fråga nummer två i respektive mål.

Frågorna avseende tillämpningen av principerna om skydd för berättigade förväntningar och rättssäkerhet samt avseende inverkan av att mottagaren av stöden utgör ett offentligt organ och av återbetalningen av stöden till gemenskapen

- 42 I den mån ordalydelsen i tolkningsfrågorna ger fortsatt utrymme för osäkerhet angående behovet av att besvara de tredje och fjärde frågorna skall det beträffande dessa frågor påpekas att det ankommer på domstolen att inom ramen för det genom artikel 234 EG inrättade samarbetet ge den nationella domstolen ett användbart svar, så att den kan avgöra det mål som är anhängigt vid den. Det åligger därför domstolen att i förekommande fall omformulera de frågor som har ställts till den (se dom av den 28 november 2000 i mål C-88/99, Roquette Frères, REG 2000, s. I-10465, punkt 18, av den 20 maj 2003 i mål C-469/00, Ravil, REG 2003, s. I-5053, punkt 27, av den 4 maj 2006 i mål C-286/05, Haug, REG 2006, s. I-4121, punkt 17, samt av den 4 oktober 2007 i mål C-429/05, Rampion och Godard, REG 2007, s. I-8017, punkt 27).

43 Det skall följaktligen anses vara av värde för den hänskjutande domstolen att få klarhet i huruvida tillämpningen av artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 skall ske med beaktande av principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar sådana de förstås i gemenskapsrätten. För det fall detta skall anses gälla har den hänskjutande domstolen frågat sig om dessa principer kan ges en vidare betydelse i nationell rätt än i gemenskapsrätten och framförallt om en stödmottagare som har gjort sig skyldig till överträdelse eller försummelse i den mening som avses i artikel 23.1 med framgång kan åberopa dessa principer när den behöriga myndigheten har begått ett fel i samband med beviljandet av dessa medel. Den hänskjutande domstolen har för övrigt ställt sin femte och sjunde fråga för att få klarhet i huruvida stödmottagarens egenskap av offentligrättsligt organ eller det faktum att medlemsstaten återbetalat nämnda medel till gemenskapen kan inverka på dessa principer, som reglerar återkravet av medlen.

Yttranden som inkommit till domstolen

44 Gemeente Rotterdam och Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant har hävdad att det i förevarande fall inte finns några gemenskrävtliga berättigade förväntningar som har företräde framför den inhemska principen om berättigade förväntningar. Sociaal Economische Samenwerking West-Brabant anser för övrigt att gemenskapens intressen inte påverkas av att medlen inte återkrävs från stödmottagaren.

45 Den nederländska regeringen är av den uppfattningen att då återkravandet sker med stöd av bestämmelser i nationell rätt kan de inhemska principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar ha större räckvidd än samma allmänna principer i deras gemenskrävtliga tappning. Inställningen hos den myndighet som har beviljat stöden kan beaktas vid tillämpningen av dessa principer. Denna regering preciserade under förhandlingen att de belopp som i strid med gällande rätt betalats ut ur strukturfonderna har återbetalats till gemenskapen.

- 46 Kommissionen har föreslagit att frågorna skall omdisponeras och att de skall besvaras med hjälp av de principer som domstolen utvecklat i domen i de ovannämnda förenade målen Deutsche Milchkontor m.fl., och i dom av den 19 september 2002 i mål C-336/00, Huber (REG 2002, s. I-7699). Kommissionen har hävdat att artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 utgör hinder för en tillämpning av de principer om rätts-säkerhet och om skydd för berättigade förväntningar som erkänns i den nationella rätten i en medlemsstat, vilken leder till att felaktigt utbetalade belopp inte återkrävs när stödmottagaren inte är i god tro. I det motsatta fallet utgör gemenskapsrätten inte något hinder för att nämnda principer beaktas med avseende på återkrävande av felaktigt utbetalade belopp när de nationella myndigheterna gjort sig skyldiga till fel eller försummelse, dock på villkor att gemenskapsintresset tillvaratas till fullo.
- 47 Samtliga de som yttrat sig vid domstolen anser att stödmottagarens egenskap av offentligrättslig person saknar betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om återkrav.

Domstolens svar

- 48 Det skall inledningsvis anmärkas att det av domstolens rättspraxis framgår att rätts-tvister om återkrävande av felaktigt utbetalade belopp enligt gemenskapsrätten, i avsaknad av gemenskapsbestämmelser, skall avgöras av de nationella domsto-larna med tillämpning av nationell rätt men inom de gränser som sätts av gemen-skapsrätten (se domarna i de ovannämnda förenade målen Deutsche Milchkontor m.fl., punkt 19, och domen i det ovannämnda målet Huber, punkt 55, samt dom av den 21 juni 2007 i mål C-158/06, ROM-projecten, REG 2007, s. I-5103, punkt 23). Domstolen har slagit fast vissa av dessa gränser.
- 49 För det första gäller att tillämpningen av den nationella rätten inte får hindra att gemenskapsrätten tillämpas och ges verkan. Detta är bland annat fallet om denna tillämpning medför att det blir praktiskt taget omöjligt att återkräva medel som bevil-jats i strid med gällande rätt (se domen i de ovannämnda förenade målen Deutsche

Milchkontor m.fl., punkterna 21 och 22). Av detta följer att det ankommer på den nationella domstolen att i princip tillämpa sin nationella rätt samtidigt som den skall säkerställa gemenskapsrättens fulla verkan. Det innebär att den nationella domstolen, vid behov, kan vara tvungen att underlåta att tillämpa en nationell bestämmelse som hindrar gemenskapsrättens fulla verkan eller att tolka en nationell bestämmelse, som utarbetats med avseende på en rent nationell situation (se, bland annat, dom av den 8 november 2005 i mål C-443/03, *Leffler*, REG 2005, s. I-9611, punkt 51).

- 50 Den nationella lagstiftningen får inte heller tillämpas på ett i förhållande till nationella tvister av samma slag diskriminerande sätt och de nationella myndigheterna skall förfara med samma noggrannhet på området och enligt metoder som inte gör återkrävandet av de ifrågavarande beloppen svårare än i de nämnda jämförbara fall som avser genomförandet av motsvarande nationella bestämmelser (se domen i de ovannämnda förenade målen *Deutsche Milchkontor m.fl.*, punkt 23).
- 51 I de mål som är i fråga vid den nationella domstolen har denna alltså att genomföra den skyldighet som följer av bestämmelserna i artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 när den får en begäran om återkrävande av medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse. Den skall även, vid behov, sätta åt sidan eller tolka en sådan nationell lagstiftning som *Awb*, vilken utarbetats för att reglera rent inhemska situationer och vilken hindrar detta återkrävande.
- 52 Domstolen har också slagit fast att det inte anses strida mot gemenskapsrätten att det i nationell rätt, i fråga om återtagande av administrativa rättsakter och återkrav av ekonomiska förmåner som felaktigt har utbetalats av myndigheterna, föreskrivs att rättssäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar skall beaktas samtidigt med legalitetsprincipen, eftersom dessa ingår i gemenskapens rättsordning (se domen i de ovannämnda förenade målen *Deutsche Milchkontor m.fl.*, punkt 30, dom av den 9 oktober 2001 i de förenade målen C-80/99–C-82/99, *Flemmer m.fl.*, REG 2001, s. I-7211, punkt 60, samt domarna i de ovannämnda målen *Huber*, punkt 56, och *ROM-projecten*, punkt 24). Dessa principer gäller särskilt i fråga om lagstiftning som kan vara ekonomiskt betungande (se dom av den 16 mars 2006 i

mål C-94/05, Emsland Stärke, REG 2006, s. I-2619, punkt 43, av den 26 oktober 2006 i mål C-248/04, Koninklijke Coöperatie Cosun, REG 2006, s. I-10211, punkt 79, och domen i det ovannämnda målet ROM-projecten, punkt 26).

- 53 Som redan har konstaterats i punkt 40 i förevarande dom innebär emellertid artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 en skyldighet för medlemsstaterna att återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse, utan att det är nödvändigt att sådan behörighet föreligger enligt nationell rätt. Av detta följer att genomförandet av principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar skall ske enligt de gemenskapsrättsliga bestämmelserna.
- 54 Det skall i detta avseende erinras om att artikel 4.1 i förordning nr 2052/88 innehåller en precisering angående strukturfonderna enligt vilken gemenskapens åtgärder skall fastställas i nära samarbete mellan kommissionen, medlemsstaterna samt behöriga myndigheter och organ i dessa stater. Detta samarbete tar sig bland annat uttryck i att medlemsstaterna har restkompetens i förhållande till gemenskapen när medel hänförliga till strukturfonderna förlorats till följd av överträdelse eller försummelse. Närmare bestämmelser om genomförandet av detta ansvar anges i artiklarna 23 och 24 i förordning nr 4253/88, vilka enligt domstolen måste tolkas tillsammans (se domen i det ovannämnda målet COPPI, punkterna 27–29), samt i artikel 5.2 i förordning nr 1681/94. Att stödmottagaren utgör en offentligrättslig person saknar i detta hänseende betydelse för tillämpningen av dessa principer.
- 55 För övrigt gäller att den princip, enligt vilken tillämpningen av den nationella lagstiftningen inte får hindra gemenskapsrättens tillämpning och verkan, fordrar att gemenskapens intresse beaktas till fullo vid tillämpningen av sådana bestämmelser som artiklarna 4:49 och 4:57 Awb, vilka enligt den hänskjutande domstolen ger de nationella förvaltningsmyndigheterna befogenhet att företa skönsmässiga bedömningar i fråga om återkrävande av felaktigt utbetalda belopp, samt ger mottagaren av dessa medel en möjlighet att med framgång åberopa principen om skydd för berättigade förväntningar (se, för ett liknande resonemang, domarna i de ovannämnda

förenade målen Deutsche Milchkontor m.fl., punkt 32, domarna i de ovannämnda förenade målen Flemmer m.fl., punkt 61, och domen i det ovannämnda målet Huber, punkt 57).

56 Det skall i detta avseende erinras om att det redan har slagits fast att det stödsystem som har utarbetats i gemenskapslagstiftningen bland annat bygger på att stödmottagaren uppfyller ett antal skyldigheter som ger honom rätt att erhålla det ekonomiska stöd som föreskrivits. Uppfyller inte stödmottagaren samtliga dessa villkor följer det av artikel 24.2 i förordning nr 4253/88 att kommissionen får ompröva omfattningen av stödmottagarnas skyldigheter. Beträffande tillämpningen av artikel 23.1 i samma förordning gäller, för det fall att stödmottagaren inte har genomfört utbildningen enligt de villkor som uppställts för stödets beviljande, att denne inte kan åberopa principerna om skydd för berättigade förväntningar och skydd för förvärvade rättigheter för att erhålla slutlig utbetalning av hela det stöd som ursprungligen hade beviljats (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 15 september 1998 i mål T-142/97, Branco mot kommissionen, REG 1998, s. II-3567, punkterna 97 och 105 (överklagande ogillat genom domstolens beslut av den 12 november 1999 i mål C-453/98 P, Branco mot kommissionen, REG 1999, s. I-837), samt förstainstansrättens dom av den 16 september 1999 i mål T-182/96, Partex mot kommissionen, REG 1999, s. II-2673, punkt 190 (överklagande ogillat genom domstolens beslut av den 8 mars 2001 i mål C-456/99 P, Partex mot kommissionen, ej publicerat i rättsfallssamlingen)). Slutligen gäller att principen om skydd för berättigade förväntningar inte kan åberopas av en stödmottagare som gjort sig skyldig till ett uppenbart åsidosättande av gällande lagstiftning (se domstolens dom av en 12 december 1985 i mål 67/84, Sideradria mot kommissionen, REG 1985, s. 3983, punkt 21).

57 Vad gäller de nu aktuella målen framgår det av den hänskjutande domstolens preciseringar dels att besluten om beviljande av stöd villkorades av stödmottagarnas iakttagelse av bestämmelserna i ESF Regeling, och framförallt av skyldigheten att tillse att projekten blev föremål för en separat administration, dels att dessa bestämmelser mer eller mindre avsiktligt inte har iakttagits. Det ankommer således på den nationella lagstiftaren att med beaktande av såväl stödmottagarnas som förvaltningens handlande bedöma om principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar, i deras gemenskapsrättsliga tappning, lagligen kan åberopas mot kraven på återbetalning.

58 För övrigt framgår det av kommissionens och den nederländska regeringens yttranden vid den muntliga förhandlingen att de belopp som beviljats i strid med gällande rätt har återbetalats till gemenskapen. Då emellertid artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 innebär en skyldighet för medlemsstaterna att återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse, innebär den omständigheten att gemenskapen har erhållit återbetalning från medlemsstaten inte i sig någon befrielse från skyldigheten att återkräva nämnda medel.

59 Mot bakgrund av vad som anförts ovan skall de frågor som ställts följaktligen besvaras så, att återkrävandet av medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse skall ske med stöd av artikel 23.1 i förordning nr 4253/88 och på de sätt som föreskrivs i nationell rätt, med förbehåll för att tillämpningen av den nationella rätten inte får hindra gemenskapsrättens tillämpning och verkan, och att den inte leder till att det blir praktiskt taget omöjligt att återkräva medel som beviljats i strid med gällande rätt. Det ankommer på den nationella domstolen att säkerställa gemenskapsrättens fulla tillämpning genom att, vid behov, sätta åt sidan eller tolka en sådan nationell lagstiftning som Awb, vilken hindrar nämnda tillämpning. Den nationella domstolen kan genomföra de gemenskapsrättsliga principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar genom att beakta handlandet hos såväl mottagarna av de förlorade medlen som hos förvaltningen, förutsatt att gemenskapens intresse beaktas till fullo. Att stödmottagaren utgör en offentligrättslig person saknar betydelse i detta avseende.

Rättegångskostnader

60 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

- 1) Artikel 23.1 i rådets förordning (EEG) nr 4253/88 av den 19 december 1988 om tillämpningsföreskrifter för förordning (EEG) nr 2052/88 om samordningen av de olika strukturfondernas verksamheter dels inbördes, dels med Europeiska investeringsbankens och andra befintliga finansieringsorgans verksamheter, i dess lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 2082/93 av den 20 juli 1993, medför en skyldighet för medlemsstaterna att återkräva medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse, utan att det är nödvändigt att sådan behörighet föreligger enligt nationell rätt.

- 2) Återkrävandet av medel som förlorats till följd av överträdelse eller försummelse skall ske med stöd av artikel 23.1 i förordning nr 4253/88, i dess lydelse enligt förordning nr 2082/93, och på de sätt som föreskrivs i nationell rätt, med förbehåll för att tillämpningen av den nationella rätten inte får hindra gemenskapsrättens tillämpning och verkan, och att den inte leder till att det blir praktiskt taget omöjligt att återkräva medel som beviljats i strid med gällande rätt. Det ankommer på den nationella domstolen att säkerställa gemenskapsrättens fulla tillämpning genom att, vid behov, sätta åt sidan eller tolka en sådan nationell lagstiftning som den allmänna förvaltningslagen (Algemene wet bestuursrecht), vilken hindrar nämnda tillämpning. Den nationella domstolen kan genomföra de gemenskapsrättsliga principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar genom att beakta handlandet hos såväl mottagarna av de förlorade medlen som hos förvaltningen, förutsatt att gemenskapens intresse beaktas till fullo. Att stödmottagaren utgör en offentligrättslig person saknar betydelse i detta avseende.

Underskrifter